

УДК 368.01

Надія Міловська,

кандидат юридичних наук, доцент,
науковий співробітник відділу проблем договірного права
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВИХ ВІДНОСИН

Наукова стаття присвячена визначенню законодавчих підходів до нормативно-правового регулювання страхових відносин, акцентується увага на існуючих колізіях нормативного регулювання у даній сфері правовідносин. Визначається місце нормативних актів міжнародного характеру в системі джерел правового регулювання страхових відносин, а також встановлюються особливості локального нормативного регулювання у відповідній сфері відносин.

Ключові слова: нормативне регулювання, правові норми, договір страхування, суб'єкти зобов'язань зі страхування, страхові правовідносини.

Життєдіяльність як держави в цілому, так і окремих осіб супроводжується певними ризиками, тому страхування як категорія, що відображає особливу сферу відносин суспільства, являє собою один із найефективніших правових інструментів, які забезпечують захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати цими особами страхових платежів. Завдяки страхуванню забезпечується захист суб'єктів від можливих витрат і збитків, що спричиняються псуванням чи загибеллю майна внаслідок дії стихійних сил природи, невиконанням зобов'язань контрагентами у договорі тощо.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про страхування» [1] страхування — це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, стра-

хових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Рівень розвитку відносин страхування, в основу якого покладено норми національного та міжнародного права, безпосередньо залежить від досконалості національних правових інститутів та законодавства. На сьогодні правове регулювання страхових відносин здійснюється главою 67 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) [2], § 2 глави 35 Господарського кодексу України (далі — ГК України) [3], Законом України «Про страхування», іншими нормативно-правовими актами, правилами окремих видів страхування, не всі норми яких є взаємоузгодженими. Так, чинному законодавству України у сфері страхових відносин властиві як значні прогалини, так і колізії між правовими нормами, не досягнуто необхідної узгодженості між нормативними актами законодавства загальної дії та спеціального законодавства.

Крім цього, питання правового регулювання договірних зобов'язань зі страхування тісно пов'язані з проблематикою дотримання в межах таких відносин їх істотних ознак, закріплених у ст. 1 ЦК України, та загальних засад цивільного

законодавства, встановлених у ст. 3 ЦК України.

Теоретичною основою даного дослідження є праці вчених-цивілістів у сфері цивільно-правових зобов'язань, у тому числі страхових: В. Ю. Абрамова, Н. В. Безсмертної, Д. В. Бобрової, М. І. Брагінського, С. М. Братуся, В. В. Вітрянського, О. В. Гринюк, Ю. О. Заїки, Л. Л. Кінащук, О. С. Кра-сільникової, Ю. А. Куліни, О. О. Куль-чій, В. В. Луця, В. М. Никифорак, Н. Б. Пацурії, Р. В. Сobotника та інших. Однак важливість даної наукової розробки загальнотеоретичних питань правового регулювання страхових відносин зумовлена, перш за все, інтеграційними процесами і необхідністю врахування позитивного зарубіжного досвіду в цих питаннях. Успішність реалізації цих завдань на сучасному етапі залежить від того, наскільки цивільне законодавство України відповідатиме сучасним тенденціям розвитку договірних права.

Метою наукової статті є визначення нормативно-правових засад регулювання страхових відносин та виявлення існуючих колізій нормативного регулювання у даній сфері правовідносин.

Регулююча функція держави у сфері страхових відносин може проявлятися в різних формах, однак однією з них є створення особливого правового механізму, який забезпечує належне та оптимальне регулювання даної сфери відносин.

Норми інституту страхування не можуть існувати поза оболонкою правової норми, тобто поза джерелом права. Одним із найбільш поширених джерел права у сфері страхування є нормативно-правовий акт. Сукупність нормативних правових актів, спрямованих на регулювання суспільних відносин у сфері страхування, являє собою страхове законодавство.

Страхове законодавство є комплексним, його формування відбувається на стику публічного і приватного права. Комплексний характер має й більшість нормативно-правових актів, що входять до складу страхового законодавства, роз-

робка і прийняття яких продиктовані, головним чином, єдністю мети відносин, що регулюються.

В основу систематизації чинного законодавства покладені певні критерії: юридична сила нормативно-правових актів (надає змогу з'ясувати перевагу того чи іншого правового регулювання); спрямованість і поширення регулювання нормативно-правового акта — загальна та спеціальна (при рівній юридичній силі нормативно-правових актів дає змогу визначити правове регулювання відносин із приводу виникнення, зміни та припинення правовідносин) [4, с. 95].

Основою національного цивільного законодавства є Конституція України, яка визначає загальні засади діяльності у цивільно-правовій сфері шляхом проголошення приватної власності (ст. 41) та свободи підприємницької діяльності (ст. 42), закріплення пріоритетності принципу верховенства права (ст. 8), визначає загальні норми правового регулювання фінансової політики, складовою частиною якої є страхова діяльність (ст. 92).

Особливе місце в системі джерел правового регулювання страхових відносин посідають джерела міжнародного характеру. У ст. 9 Конституції України прямо передбачено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Тим самим відкривається можливість прямої дії та застосування норм міжнародного права учасниками страхових правовідносин.

У ЦК України (ст. 10) вирішено питання про співвідношення міжнародного та внутрішнього правового регулювання в цивільному праві, встановлено перевагу положень міжнародного договору України над актами цивільного законодавства України. Іншими словами, за таких обставин ЦК України встановлює пріоритет дії міжнародного договору, що, певною мірою, відповідає вимогам законів України «Про дію міжнародних договорів на території України», «Про міжнародні договори України» та ст. 9 Конституції України.

В Україні правове регулювання страхових відносин орієнтується на законодавство ЄС і рекомендації таких організацій, як Міжнародна асоціація органів нагляду за страховою діяльністю і Організація економічного співробітництва та розвитку.

Особливе місце у сфері страхових правовідносин посідають Директиви ЄС, які хоч і не є джерелом права у вузькому розумінні, проте на їх основі приймаються акти України (зокрема, Директива 2001/17/ЄС Європейського Парламенту та Ради про реорганізацію та ліквідацію страхових підприємств від 19.03.2001 р. [5]; Директива Ради ЄС від 24 квітня 1972 р. «Щодо зближення законів держав-членів щодо страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів та виконання зобов'язання про страхування такої відповідальності» [6]).

На сучасному етапі в Європі провадиться доволі інтенсивна робота з підготовки єдиного Європейського цивільного кодексу, який може стати кульмінацією у уніфікації однієї з найважливіших галузей законодавства [7, с. 10]. Певною передумовою цьому слугуватиме уніфікація договірних прав ЄС, здійснена на основі порівняльного аналізу правових систем ЄС та інших країн Комісією з Європейського договірних прав. Цей документ, що має назву «Принципи Європейського договірних прав» [8], є самостійним джерелом правового регулювання в країнах ЄС і може бути зразком для вдосконалення вітчизняного цивільного законодавства. Як прогнозує А. Довгергт, поява цього кодифікованого акта очікується до 2020 р.. Він, безумовно, матиме надзвичайно важливе значення і, можливо, стане прообразом Всесвітнього цивільного кодексу [9, с. 17]. Враховуючи це, в Україні також необхідно проводити реформи чинного законодавства у приватноправовій сфері, які б сприяли викориненню існуючих сьогодні суперечностей між сучасним міжнародним підходом до регулювання страхових відносин і внутрішнім інструментарієм їх правового регулювання.

Основа законодавства про страхування складають акти цивільного законодавства, головне місце серед яких належить ЦК України, у якому страхуванню присвячена окрема глава. Особливу увагу в ЦК України приділено питанням правового регулювання відносин за договором страхування. Разом з тим, якщо інше не встановлено актами цивільного законодавства, положення ЦК України застосовуються також щодо відносин, що випливають із обов'язкового страхування (ч. 2 ст. 999 ЦК України), маючи на увазі при цьому субсидіарне застосування поряд із спеціальними актами цивільного законодавства.

У системі регулювання договірних страхових відносин діють й відповідні положення ГК України, який визначає основні засади господарювання в державі та регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами й іншими учасниками відносин у сфері господарювання. У ГК України (§ 2 гл. 35) страхування розглядається як складова частина фінансової діяльності суб'єктів господарювання поряд із грошовим та іншим фінансовим посередництвом, а також допоміжною діяльністю у сфері фінансів і страхування (ч. 2 ст. 333).

До особливостей як ЦК, так і ГК України можна віднести те, що значна кількість їх положень щодо нормативно-правового регулювання страхових відносин носить відсилочний характер. Так, у гл. 67 ЦК України в цілому міститься 13 відсилок до інших законів чи актів цивільного законодавства: «інші умови, визначені актами цивільного законодавства» (ст. 982), «встановлюються законом» (ч. 1 ст. 984, ч. 3 ст. 985, ч. 5 ст. 997), «встановлених законом» (ч. 1 ст. 988, ч. 1 ст. 991, ст. 992, ч. 1 ст. 997), «встановлених цим Кодексом» (ч. 1 ст. 998, ч. 2 ст. 998), «якщо інше не встановлено актами цивільного законодавства» (ч. 2 ст. 999), «якщо інше не встановлено законом» (ч. 3 ст. 997), «за-

стосовуються положення цього Кодексу» (ч. 2 ст. 999).

У § 2 глави 35 ГК України у чотирьох статтях, присвячених правовому регулюванню відносин у сфері страхування, міститься п'ять відсилок до положень ЦК України чи інших законодавчих актів: «визначаються ЦК України, цим Кодексом, законом про страхування, іншими законодавчими актами» (ст. 355), «відповідно до закону» (ч. 2 ст. 354, ч. 3 ст. 353), «визначених законодавством» (ч. 3 ст. 352), «визначених законом» (ч. 1 ст. 352).

Слід зазначити, що такий підхід до правового регулювання страхових відносин, безумовно, надає змогу визначити в ЦК та ГК України базові, засадничі положення, а деталізацію провести в інших спеціальних законодавчих актах. Однак «відсилочна практика» законодавчого регулювання має позитивний ефект лише за умови прийняття відповідних законів, до положень яких відсилають норми ЦК України [10, с. 27]. Разом із тим, у ГК України простежується дублювання відповідних положень ЦК України, що регулюють відносини у сфері страхування. Такі суперечності, як зазначає В. Луць, знаходять своє вираження у правозастосовчій діяльності, оскільки судова практика, заповнюючи різного роду прогалини законодавства та користуючись таким сильним інструментарієм, як аналогія права й аналогія закону, приречена на помилки [11, с. 7].

Правове регулювання договірних відносин у сфері страхування не обмежується виключно нормами ЦК та ГК України. Воно здійснюється й законами, які мають прийматися в розвиток положень гл. 67 ЦК України та не суперечити їм. Так, Закон України «Про страхування» врегульовує відносини у сфері страхування і спрямований на посилення страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб. Головним надбанням Закону України «Про страхування» стало те, що він встановив основні принципи регулювання страхових відносин у державі і слугує джерелом для відпрацювання інших законодавчих ак-

тів, які покликані розвивати і доповнювати основні його положення. Закон створив реальні передумови для здійснення заходів, що забезпечують захист майнових інтересів всіх учасників страхових відносин [12, с. 9].

Окрім Закону України «Про страхування», до джерел правового регулювання страхових відносин слід віднести: Митний кодекс України, Повітряний кодекс України, Водний кодекс України, Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки», Закон України «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення», Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 20); Закон України «Про захист прав споживачів» (ст. 10); Закон України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (статті 15, 16) та ряд інших.

Так, Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [13] регулює відносини у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів і спрямований на забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну потерпілих при експлуатації наземних транспортних засобів на території України.

Окрім законів, страхові відносини регулюються низкою підзаконних нормативно-правових актів, серед яких, наприклад, Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками, затверджене постановою КМУ від 18.12.1996 р. № 1523 [14]. Нормативні акти міністерств і відомств відносяться до відомчих підзаконних нормативно-правових актів, які забезпечують спеціальні виконавчі, контролюючі, розпорядчі функції даних органів центральної виконавчої влади. Прийняті

ними інструкції, положення, накази, методики підлягають реєстрації у Міністерстві юстиції України, після чого ці документи стають джерелом регулювання страхових відносин.

Із метою забезпечення правильного та однакового застосування законодавства при вирішенні спорів відповідної категорії Пленумом Верховного Суду України було прийнято ряд постанов: «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27 березня 1992 р. № 6 [15]; «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р. № 4 [16].

Особливістю страхового законодавства України є локальне нормативне регулювання страхових відносин. Так, з метою недопущення порушення паритету (рівноваги) інтересів між страховиком та страхувальниками договір страхування укладається на підставі правил страхування — локальних нормативних актів, що розробляються страховиком для кожного виду страхування окремо, містять умови конкретного виду страхування і підлягають реєстрації в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [17] при видачі ліцензії на право здійснення відповідного виду страхування. Правила страхування є основною правовою формою закріплення умов добровільного страхування. Вони визначають загальні умови і порядок його проведення і є обов'язковою передумовою для укладення договору страхування певного виду (ст. 15 Закону України «Про страхування»). Цими умовами і правилами часто визначається весь комплекс істотних (та інших) умов, які становлять зміст договору страхування. Згода сторін зводиться, по суті, до прийняття умов договору або до відмови від укладення договору страхування на запропонованих страховиком умовах і конкретизації окремих пунктів у індивідуальних договорах страхування.

Відносини, що виникають безпосередньо між особами, зацікавленими у страхуванні свого життя, майна, відповідальності та інших майнових інтересів, що не

суперечать чинному законодавству України (страхувальниками), з одного боку, та особами, які здійснюють страхування (страховиками) — з іншого, опосередковуються договорами страхування.

Договору страхування у ЦК України присвячена окрема глава 67, яка містить положення, що є загальними для всіх видів договорів страхування. Крім цього, гл. 63 ЦК України об'єднує загальні положення про договори з надання послуг, які можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання. Загальні положення про страхування застосовуються до різних видів договорів страхування субсидіарно, тобто тільки в тому випадку, якщо спеціальними правилами про ці договори не встановлено інше. Згідно зі ст. 979 ЦК України під договором страхування розуміється такий договір, за яким одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору. Цивільне законодавство передбачає лише загальні принципи і межі здійснення страхової діяльності, залишаючи конкретизацію їх відносин на розсуд сторін (ст. 5 Закону України «Про страхування»).

Отже, належне врегулювання страхових правовідносин є надійним підґрунтям для захисту суб'єктів приватного права в межах договірних відносин. На сьогоднішній день основними напрямками удосконалення правового регулювання страхових відносин є: оптимізація законодавчої бази у даній сфері; аналіз якості страхового законодавства і розроблення методик визначення його ефективності; вивчення стану правового забезпечення страхування в регіонах, а також застосування нових інструментів правового регулювання страхових відносин.

Чітка нормативно-правова база, яка відповідає міжнародним стандартам, є

передумовою успішності здійснення належного та ефективного регулювання страхових відносин, зміцнення власних інститутів сфери страхування, підвищення стандартів надання страхових послуг, забезпечення належного захисту прав споживачів страхових послуг тощо.

Адаптація чинного законодавства України до законодавства ЄС — обов'яз-

кова передумова успішної реалізації європейських прагнень України. Розуміння важливості та складності цього процесу, вдале застосування підходів та методів до багатогранності європейського правового поля, а також врахування досвіду країн—членів ЄС у цій сфері дасть позитивний результат.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 18. — Ст. 78.
2. Цивільний кодекс України: прийнятий 16 січня 2003 р. — Київ: Істина, 2003. — 368 с.
3. Господарський кодекс України: офіційний текст. — Київ: Кондор, 2004. — 208 с.
4. Гриняк А. Нормативно-правові засади регулювання підрядних відносин // Підприємство, господарство і право. — 2012. — № 5. — С. 93—97.
5. Директива 2001/17/ЄС Європейського Парламенту та Ради про реорганізацію та ліквідацію страхових підприємств від 19.03.2001 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_225
6. Директива Ради ЄЕС від 24 квітня 1972 р. «Щодо зближення законів держав-членів стосовно страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів та виконання зобов'язання про страхування такої відповідальності». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_280.
7. Луць В. Тенденції розвитку договірної права України в сучасних умовах // Право України. — 2009. — № 8.
8. Принципы Европейского договорного права // Вестник Высшего Арбитражного суда Российской Федерации. — 2005. — № 3—4.
9. Довгерт А. Методологічне значення ідеї наднаціонального цивільного права // Право України. — 2009. — № 8. — С. 17—18.
10. Яворська О. С. Договірні зобов'язання про передання майна у власність: цивільно-правові аспекти. — Тернопіль, 2009.
11. Теоретичні та практичні аспекти розгляду судами спорів, що виникають із договорів підряду / за ред. В. В. Луця. — Київ, 2010.
12. Безручко Ю. В., Пацурія Н. Б., Белова О. А. Правове регулювання страхування та роздрібних фінансових послуг в Європейському Союзі та Україні: порівняльно-правовий аналіз. — Київ: Центр учбової літератури, 2007. — 196 с.
13. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 1 липня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 1. — Ст. 1.
14. Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками: затверджене постановою КМУ від 18.12.1996 р. № 1523. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/1523-96-%D0%BF>.
15. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27 березня 1992 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>.
16. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р. в ред. від 27 лютого 2009 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.
17. Указ Президента України «Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» № 292/2003 від 4 квітня 2003 р. // Офіційний вісник України. — 2003. — № 15. — Ст. 650.

Миловская Надежда. Нормативно-правовые основы регулирования страховых отношений.

Научная статья посвящена определению законодательных подходов к нормативно-правовому регулированию страховых отношений, акцентируется внимание на существующих коллизиях нормативного регулирования в данной сфере правоотношений. Определяется место нормативных актов международного характера в системе источников правового регулирования страховых отношений, а также устанавливаются особенности локального нормативного регулирования в соответствующей сфере отношений.

Ключевые слова: *нормативное регулирование, правовые нормы, договор страхования, субъекты обязательств по страхованию, страховые правоотношения.*

Milovska Nadiya. Normative legal frameworks of regulation of insurance relations.

The scientific article is devoted to the definition of legislative approaches to the normative legal regulation of insurance relations; attention is accented on the existing collisions of the normative regulation in this area of legal relations.

The author states that the level of development of insurance relations, based on the norms of national and international law directly depends on the perfection of national legal institutions and legislation. To date, the legal regulation of insurance relations is carried out by Chapter 67 of the Civil Code of Ukraine, § 2 of Chapter 35 of the Economic Code of Ukraine, the Law of Ukraine «On Insurance», other regulatory legal acts, rules of certain types of insurance, not all of which are mutually agreed.

In addition, the issues of the legal regulation of insurance contractual obligations are closely related to the problem of compliance within the framework of such relations of their essential features, enshrined in Article 1 of the Civil Code of Ukraine, and general principles of civil law, established in Article 3 of the Civil Code of Ukraine.

In the article, the attention is focused on the fact that the norms of the insurance institution can not exist outside the envelope of the legal norm, that is, outside the source of law. One of the most common sources of law in the sphere of insurance is a normative legal act. The combination of normative legal acts aimed at regulating public relations in the sphere of insurance is an insurance legislation, which is of a complex nature.

The author points out that a special place in the system of sources of legal regulation of insurance relations is occupied by international sources. In the Civil Code of Ukraine (Article 10), the issue of the correlation of international and domestic legal regulation in civil law was resolved, and preference of provisions of the international treaty of Ukraine over acts of civil legislation of Ukraine were established. In Ukraine, the legal regulation of insurance relations is guided by EU legislation and recommendations of organizations such as the International Association of Insurance Supervisory Authorities and the Organization for Economic Cooperation and Development.

In the Civil Code of Ukraine, special attention is paid to the legal regulation of relations under the insurance contract. However, unless otherwise stipulated by acts of civil law, the provisions of the Civil Code of Ukraine also apply to relations arising from compulsory insurance (Part 2, Article 999 of the Civil Code of Ukraine), bearing in mind the subsidiary application along with special acts of civil legislation. In the Economic code of Ukraine (§ 2, Chapter 35), insurance is considered as an integral part of the financial activities of business entities, along with monetary and other financial intermediation, as well as supporting activities in the field of finance and insurance (Part 2, Article 333).

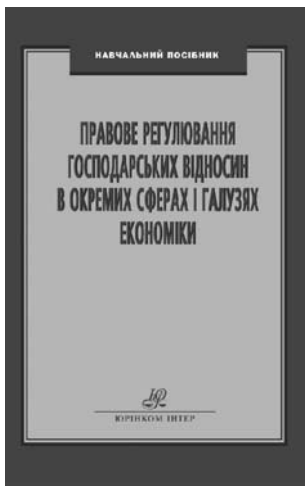
The peculiarities of both the Civil Code and the Economic Code of Ukraine can be attributed the fact that a significant number of their provisions on the normative legal regulation of insurance relations is referential. However, «referential practice» of legislative regulation has a positive effect only if the relevant laws are adopted, to the provisions of which the norms of the Civil Code of Ukraine refer.

The Law of Ukraine «On Insurance» regulates relations in the sphere of insurance and is aimed at strengthening the insurance protection of property interests of individuals and legal entities.

According to the author, in order to prevent breach of parity (balance) of interests between the insurer and the insured, the insurance contract is concluded on the basis of insurance rules — local regulations developed by the insurer for each type of insurance separately, which contain conditions of a specific type of insurance and are subject to registration in the State Commission for Regulation of Markets Financial Services of Ukraine when issuing a license for the right to implement the appropriate type of insurance.

The author concludes that proper regulation of insurance relations is a reliable basis for the protection of private law entities within the framework of contractual relations. To date, the main areas for improving the legal regulation of insurance relations are: optimization of the legislative framework in this area; analysis of the quality of insurance legislation and development of methods for determining its effectiveness; the study of the state of the legal provision of insurance in the regions, as well as the application of new instruments for the legal regulation of insurance relations.

Keywords: *normative regulation, legal norms, the insurance contract, subjects of insurance obligations, insurance legal relations.*

Віхров О. П.

Правове регулювання господарських відносин в окремих сферах і галузях економіки: навч. посіб. — Київ: Юрінком Інтер, 2017. — 448 с.

ISBN 978-966-667-673-6

Навчальний посібник призначений для поглибленого вивчення відповідних частин курсу «Господарське право» студентами спеціальності «Право», переважно господарсько-правової спеціалізації, студентами економічних та управлінських спеціальностей, які вивчають курс «Господарське (підприємницьке, комерційне) право (законодавство)». Посібник також буде корисним для викладачів, науковців, практиків та усіх тих, хто цікавиться особливостями правового регулювання функціональних видів господарської діяльності та господарських відносин в окремих галузях економіки. До посібника включений перелік основних літературних джерел та законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у зазначених сферах і галузях.

До посібника включений перелік основних літературних джерел та законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у зазначених сферах і галузях.